

Сергій Серяков

НАУКОВО-КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЬВІВСЬКОЇ ЄЗУЇТСЬКОЇ ШКОЛИ (1648–1700)

Євроінтеграційні прагнення сучасної України сприяють зростанню суспільної уваги до історії її контактів із західноєвропейською цивілізацією. Складовою частиною вивчення цього, безперечно, актуального питання є всебічне дослідження діяльності Львівської єзуїтської школи. Адже остання тривалий час була не лише важливим осередком гуманістичної освіти на українських землях, а й потужним джерелом поширення серед місцевого населення культури ренесансу і бароко. Найбільший інтерес у цьому зв'язку викликає друга половина XVII ст., коли Львівська школа «Товариство Ісуса» зазнала суттєвого деструктивного впливу ззовні, а згодом – долала його наслідки. З'ясування ступеня тодішньої спроможності цього освітнього закладу до ретрансляції західноєвропейської культури, природно, вимагає вивчення його науково-культурного потенціалу в 1648–1700 рр. Це, по-перше, обумовлює проведення аналізу тодішнього стану бібліотеки і бурси музикантів Львівського колегіуму, публічно-культурної активності учнів відповідної єзуїтської школи та творчих здобутків їх викладачів. Хоча ця проблематика і знайшла відображення у низці наукових праць¹, але її висвітлення мало фрагментарний та безсистемний характер і тому не можна створити цілісне уявлення про науково-культурний потенціал Львівської школи ордену в 1648–1700 рр. Саме розв'язання подібного завдання і ставить собі за мету автор даної статті.

Важливою складовою культурного потенціалу Львівської єзуїтської школи (і разом з тим – важелем його реалізації) можна вважати діяльність бурси музикантів (*bursae musicorum*). З одного боку, цей заклад забезпечував музично-хоровий супровід богослужінь та публічних урочистостей, що відбувалися за участі особового складу і вихованців

цього осередку ордену². З іншого – готував кваліфікованих музикантів, які згодом могли реалізовувати власні творчі здібності далеко поза межами *alma mater*. Подібний дуалізм був закономірним наслідком подвійної суті даної установи. З одного боку, вона являла собою музичний колектив, що займався постійною професійною діяльністю. З іншого – спеціалізовану складову єзуїтської школи, в межах якої юнаки вчилися грі на музичних інструментах, сольному і хоровому співу, а також – вмінню читати й писати ноти. Подвійність суті бурси музикантів визначила неоднорідність статусу її членів, яких можна поділити на дві категорії. До першої з них слід віднести осіб, які на даний момент лише здобували музичну освіту. Вони відбиралися з-поміж загалу єзуїтських вихованців, за умови наявності музичних здібностей та походження з незаможної родини. Після трьох років навчання у бурсі музикантів юнаки переходили до другої категорії. До неї належали особи, які віддавали своєрідний борг колегіуму, безкоштовно навчаючи музики своїх молодших колег. По завершенні другого трирічного терміну перебування в бурсі музикантів єзуїтським вихованцям дозволялося вийти зі складу даної установи або продовжувати працювати в ній вже найманими за гроші співробітниками³.

Єзуїтські бурси музикантів функціонували на засадах інституціональної автономії. У цьому пересвідчує не тільки їх окреме розташування⁴ і забезпеченість спеціальними джерелами фінансування⁵, а й широка адміністративна незалежність. Зокрема, головну роль у вирішенні педагогічних і господарських питань бурс музикантів відігравали їх безпосередні керівники⁶. У номенклатурі посад Львівського колегіуму за 1648–1700 рр. вони фігурують під різними назвами. У 1663/64 н. р. як «префект хору» визначається вчитель граматики Якобус Васковіч. У 1686/87 н. р. посаду «префекта бурси музикантів» займав о. Базіліус Нозицький. Натомість в 1690/91 н. р. «префектом музикантів» був о. Петрус Харлевський, який одночасно викладав філософію⁷. У функціональному відношенні префекта бурси музикантів (префекта музикантів чи хору) міг заміщати магістр хору (*magister chori*). У 1648/49 і 1689/90 н. рр. носіями такого титулу у Львівському колегіумі були слухачі курсу моральної теології Франціскус Гневковський і Адамус Коритовіч. Натомість у 1679/80 і 1687/88 н. рр. посаду магістра хору займали єзуїти-клірики Іоаннес Гомолінський і Іоаннес Порадовські, які навчали відповідно синтаксису і граматики⁸.

Культурна активність бурси музикантів залежала насамперед від якості організації її діяльності (рівня облаштованості приміщень, забезпеченості юнаків музичними інструментами, їжею, одягом тощо), яка в

свою чергу визначалася станом актуального фінансування відповідних потреб. Щодо цього слід сказати, що у Львівському колегіумі впродовж 1648–1700 рр. спостерігалася здебільшого оптимістична картина. Принаймні, із середини 1650-х років місцева бурса музикантів мала серйозне матеріальне забезпечення. Зокрема, впродовж 1655–1660 рр. щорічне фінансування цієї установи Львівського колегіуму становило 480 флоринів (далі – фл.), джерелом походження яких був обіг грошової суми розміром 4800 фл. Наступне збільшення цієї фундації (у 1660–1669 рр. вона нараховувала вже 6000 фл.) сприяло зростанню розміру щорічних видатків на забезпечення потреб Львівської бурси музикантів. У першій половині 1660-х років цей показник дорівнював уже 546, а у 1665–1669 рр. – 600 фл. Ще більші кошти (670 фл.) щорічно надходили до цієї установи у період з 1669 р. до 1672 р., коли матеріальним підґрунтям її існування була сума капіталу 6700 фл.⁹

Якщо у 1655–1672 рр. рівень фінансування бурси музикантів Львівського колегіуму сприяв послідовному зростанню якості організації її діяльності, то в наступні роки, навпаки, складаються умови для відповідних регресивних змін. Їх вірогідність є досить високою, принаймні, у період 1678–1681 рр., коли щорічне фінансування бурси музикантів обмежувалося 500 фл. У подальшому умови організації її діяльності, вірогідно, знову почали покращуватися. Підставою для подібного припущення є той факт, що вже наприкінці 1680-х років обсяг її щорічного матеріального забезпечення удвічі перевищував відповідний показник 1678–1681 рр. (1013 проти 500 фл.)¹⁰. У 1690–1693 рр. на утримання бурси музикантів Львівського колегіуму щороку виділялося ще більші кошти (1113 фл.). Головним джерелом їх походження була спеціальна сума капіталу (9850 фл.), річний зиск з якої становив 803 фл. Разом з тим, значну частину тодішнього фінансування даної установи (310 фл. на рік) забезпечували прибутки із землеволодінь Львівського колегіуму і милостиня, яку збирали місцеві єзуїти. Упродовж 1693–1696 рр. щорічний прибуток місцевої бурси музикантів мав аналогічну структуру. Проте суттєво змінювалася питома вага його окремих складових. Зокрема, істотно зменшувалася роль у матеріальному забезпеченні даної єзуїтської установи пожертвувань і надходжень з маєтків. Їх щорічний сумарний обсяг у 1693–1696 рр. дорівнював тільки 115 фл., тоді як з іншого джерела прибутків Львівська бурса музикантів, як і раніше, отримувала 803 фл. Наслідком цих змін стало погіршення загального фінансування цієї установи, яка у 1693–1696 рр. отримувала лише 918 фл. на рік¹¹. За таких умов можна припустити, що з середини 1690-х

років в організації діяльності Львівської бурси музикантів розпочався новий період регресу.

Ще одним дієвим важелем реалізації науково-культурного потенціалу Львівської єзуїтської школи було влаштування публічних заходів за участі її вихованців (лекцій, вистав, диспутів, проголошення промов і віршів тощо). З початком Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького інтенсивність подібної діяльності не зазнала істотного зниження. Наприкінці 1640–1660-х років публічно-культурні заходи за участі учнів Львівської єзуїтської школи влаштовувалися більш-менш регулярно (1651, 1657, 1658 та 1663 (двічі) рр.). У першій половині 1670-х років частота їх проведення помітно зросла. Зокрема, за цей період вихованці Львівського колегіуму привселюдно виголосили кілька промов, а також організували постановку трьох драм і одного діалогу. Після 1675 р. подібна діяльність учнів Львівської єзуїтської школи також мала активний характер. Загалом за останню чверть XVII ст. вони брали участь щонайменше у 22 публічно-культурних акціях (діалогах, виставах, промовах та декламаціях)¹².

Ці заходи були по суті багатофункціональним явищем. Вони не лише знайомили місцеве населення з культурою ренесансу і бароко, а й відігравали важливу роль у навчальному процесі. У цьому пересвідчує приналежність деяких з публічно-культурних заходів до кола обов'язкових учнівських вправ. Зокрема, йдеться про привселюдні лекції (у граматичних класах) та диспути (в межах *studia superiora*)¹³. Обидва ці різновиди публічно-культурної діяльності могли також використовуватися як засіб заохочення учнів до навчання. Зокрема, з-поміж вихованців класів поезії (*humaniorum*) і риторики на активну участь у публічних лекціях і диспутах могли розраховувати лише ті особи, які були найкращими у відповідних вправах під час щоденних занять¹⁴.

Ще однією функцією публічно-культурних заходів, в яких брали участь вихованці Львівської школи ордену, було формування позитивного враження про її освітній рівень. Останнє робилося насамперед в цілях збільшення чисельності потенційних вихованців Львівського колегіуму¹⁵. Намагаючися з цією метою максимально розширити глядацьку аудиторію публічно-культурних заходів, львівські єзуїти влаштовували їх, як правило, під час великих християнських свят (Різдва, Великодня, Зелених Свят тощо)¹⁶, коли до міста з'їжджалося чимало гостей. Ця тактика була досить дієвою, забезпечуючи подібні акції Львівського колегіуму численними глядачами (наприклад, у 1676 р.). Останні за своїм соціальним походженням переважно належали до панівної суспільної

верстви. Зокрема, на філософському диспуті студентів Львівського колегіуму в 1676 р. були присутні руський воєвода, а також численні «вищі священники і благочестиві шляхетні»¹⁷.

Зміст публічно-культурних заходів і час їх проведення визначалися насамперед перебігом релігійного року. Наприклад, театральна вистава у день певного святого чи блаженного, зазвичай, мала вигляд драми на його честь. Зокрема, саме у період з 13 до 20 листопада 1670 р. у Львівському колегіумі було влаштовано привселюдні вистави такого жанру, тематично присвячені бл. Станіславу Костці¹⁸. Публічно-культурні заходи цього осередку ордену також часто інспірувалися актуальними подіями політичного життя Речі Посполитої. Зокрема, 1651 року учні Львівської єзуїтської школи зіграли драму на честь повернення з-під Берестечка короля Речі Посполитої Яна Казимира. 1657 року вихованці цього освітнього закладу аналогічним чином вітали С. Чарнецького, який завдав поразки трансільванському князю Юрію II Ракоці¹⁹. Ще одним приводом для влаштування публічно-культурних заходів були видатні події шкільного життя Львівського колегіуму. Зокрема, йдеться про початок навчального року, через що викладач риторики неодмінно проголошував урочисту промову («*Oratio in renovatione studiorum*»)²⁰.

Необхідним підґрунтям формування і відтворення науково-культурного потенціалу кожного осередку ордену була його бібліотека. Від її кількісного і якісного наповнення залежав ступінь обізнаності місцевих викладачів з працями античних, середньовічних і сучасних авторів, а отже – їхня спроможність готувати на належному рівні власні навчальні курси, праці з теології і філософії, промови, поетичні твори, вистави тощо. З іншого боку, книжкові фонди єзуїтських колегіумів і резиденцій були додатковим джерелом знань для вихованців ордену та вмістилищем взірців для наслідування у процесі вдосконалення їхніх філологічних, поетичних і риторичних умінь і навичок. Не торкаючись у даній статті загальних питань організації бібліотек в осередках «Товариства Ісуса»²¹, зупинимось лише на двох специфічних аспектах функціонування даної структури у Львівському колегіумі. Зокрема, йдеться про керівництво діяльністю місцевої єзуїтської бібліотеки та зрушення у рівні її матеріального забезпечення (аналіз останніх дає можливість опосередковано простежити перебіг якісних змін у стані місцевого зібрання книг).

Збереження 1648 року міської інфраструктури Львівського колегіуму і брак відомостей про евакуацію його бібліотеки дають підстави припустити, що вона безпосередньо не постраждала від тодішніх воєнно-політичних подій у Галичині. У подальшому справа збереження і розвитку книжкового фонду Львівського колегіуму зазнала очевидного

покращення. У цьому пересвідчують зміни у рівні матеріального забезпечення даної єзуїтської бібліотеки. Якщо у 1648/49 р. на її потреби не було передбачено жодних коштів, то в наступне дворіччя відповідні річні видатки Львівського колегіуму склали 320 фл. Вони являли собою сталий прибуток з цільової грошової фундації розміром 4000 фл.²² У 1651–1655 рр. у Львівському осередку ордену зберігалася практика спеціального фінансування бібліотеки. Щоправда, обсяг відповідних щорічних надходжень не мав стабільного характеру, зазнаючи істотних коливань. Якщо у 1650/51 р. на потреби бібліотеки Львівського колегіуму передбачалося 320 фл., то вже наступного року відповідні видатки скоротилися до 17,15 фл. Подібні зміни, напевно, стали наслідком загального зниження прибутковості даного осередку ордену в 1650/51–1651/52 рр. (з 8539,9 до 6180,19 фл.). Наступне зростання добробуту Львівського колегіуму, у свою чергу, привело до покращення рівня матеріального забезпечення його бібліотеки. Зокрема, у 1652/53 р. на її потреби було виділено вже 90, 10, а наступного року – 364, 10 фл. У 1654/55 р. щодо цього спостерігався незначний регрес, який полягав лише у поверненні до фінансування на рівні 1650/51 р. (320 фл.)²³.

Поновлення масштабних воєнних дій на теренах Галичини 1655 року і пов'язане з цим спустошення маєтків Львівського колегіуму поклали край сприятливому періоду в розвитку його бібліотеки. Упродовж 1655–1690 рр. мало місце цілковите нехтування її потребами. У цьому пересвідчує відсутність жодних згадок про фінансування бібліотечної справи у відповідних «*Catalogis triennialibus*» Львівського колегіуму²⁴. Після 1690 р., як з першого погляду, ситуація змінилася на краще. Зокрема, бібліотека знову стала окремим адресатом видатків цього єзуїтського осередку. У період між 1690 і 1693 рр. на забезпечення відповідних потреб призначено фіксовану частку від загального обсягу прибутків Львівського колегіуму. Натомість у 1693–1696 рр. щорічне фінансування його бібліотеки передбачалося здійснювати за рахунок сталих відсотків з цільової суми розміром 4000 фл. Проте докладний аналіз зовнішніх умов існування і господарського розвитку Львівського колегіуму доводить, що матеріальне забезпечення його бібліотеки мало у 1690–1696 рр. фіктивний характер. Татарські напади на Галичину у 1690–1693 рр., завдавши шкоди економічному потенціалу Львівського осередку ордену, обумовили зменшення розміру його окремих видатків (у тому числі – на фінансування бібліотеки). Натомість аналогічні агресивні акції у 1693–1696 рр. спричинили спалення маєтків, в яких було розміщено вищезгадану суму капіталу розміром 4000 фл. Це, природно, унеможливило отримання з неї будь-якого річного прибутку²⁵.

Безпосереднє керівництво справами бібліотеки покладалося в єзуїтському колегіумі (або – резиденції) на спеціальну посадову особу. Вона призначалася провінціалом чи керівником даного осередку ордену і називалася «префект бібліотеки» (*praefectus bibliothecae*)²⁶ або «бібліотекар» (*bibliothecarius*)²⁷. Серед персоналу Львівського колегіуму в 1648–1700 рр. зустрічаємо лише двох осіб з таким визначенням функціональних обов'язків. У 1686/87 р. як «бібліотекар» фігурує магістр Іоаннес Гонсевський, який одночасно був викладачем граматики. Натомість у 1689/90 р. посаду «префекта бібліотеки» Львівського колегіуму займав о. Георгіус Генгель, який також читав курси контроверсійної і позитивної теології²⁸. Головна функція префекта бібліотеки (бібліотекаря) полягала у здійсненні ретельного контролю за користуванням книгами. Складовою частиною подібної діяльності було запобігання вільному доступу читачів до літератури, відображеної в «Індексі заборонених книг». Реалізація цього завдання досягалася шляхом неодмінного закриття книгосховища і дотримання суворого контролю за його ключами. Зокрема, їх дозволялося тимчасово передавати лише обмеженому колу осіб, визначених ректором²⁹. Конкретніше йдеться про викладачів філософії і теології, проповідників, а також – єзуїтів, яким особисто довіряв очільник даного осередку ордену. Проте, навіть володіючи правом вільного доступу до книгосховища, ці особи були зобов'язані брати будь-який примірник літератури лише з відома префекта бібліотеки (або бібліотекаря)³⁰.

Ще одним підґрунтям формування науково-культурного потенціалу Львівської єзуїтської школи (а також – його важливою складовою) був творчий доробок викладачів. Залежно від періоду створення останнього (до, під час чи після актуальної педагогічної діяльності цих осіб), він мав різне змістове навантаження. У першому випадку викладачі використовували у навчальній діяльності той інтелектуальний багаж, який вже знайшов відображення у створених ними працях. У другому випадку маємо справу з актуальною творчою продукцією, яка активно застосовувалася в освітній діяльності Львівського осередку ордену і являла собою безпосередню складову його науково-культурного потенціалу. У третьому – творчі здобутки єзуїтських викладачів мали лише потенційний характер. Отже, вони могли виявлятися у діяльності Львівської школи ордену лише у вигляді окремих ідей і думок, подальший розвиток і доопрацювання яких згодом і спричинили появу завершених праць.

З огляду на те, що «Товариство Ісуса» було релігійною організацією, природним виглядає активне звернення викладачів Львівської школи ордену до написання теологічних праць. Найпоширенішим їх різновидом

були рукописні курси лекцій. У хронологічній послідовності насамперед слід згадати про відповідну працю Сімона Квапіха (1606–1676 pp.). Серед місць її практичного застосування, напевно, була і Львівська школа ордену, в якій С. Квапіх навчав позитивній і контрверсійній теології (у 1654/55 н. р.)³¹. Інший рукописний курс богослов'я – Іоаннеса Даровського (1606–1667 pp.), міг використовуватися у Львівському колегіумі у процесі викладання цим єзуїтом моральної (1659/60–1660/61 н. pp.) і контрверсійної теології (1661/62 н. р.)³². Натомість праця аналогічного характеру Якобуса Борхарда (1660–1705 pp.) однозначно була створена вже по завершенні читання ним у Львівському колегіумі курсів риторики (1691/92 н. р.) і філософії (1693/94–1694/95 н. pp.)³³. Відповідно, під час виконання цих обов'язків Я. Борхард міг знайомити учнів лише з окремими положеннями свого майбутнього теологічного твору.

Серед учителів Львівської єзуїтської школи періоду 1648–1700 pp. також зустрічаємо двох авторів друкованих праць з проблематики схоластичної теології – Ігнатіуса Гловацького (1667–1729 pp.) і Георгіуса Генгеля (1657–1727 pp.). Перший з них, викладаючи у Львівському колегіумі граматику (1687/88 н. р.) і синтаксис (1688/89, 1693/94 н. pp.), згодом написав відомий твір «*Gladius evaginatus*» (Каліш, 1725 p.)³⁴. Натомість другий є автором знаної теологічної праці, присвяченої захисту ідеї безсмертя душі («*De immortalitate animae humanae veritas*» (Каліш, 1727 p.)). Місцем можливої генези та апробації цього твору є Львівський колегіум, в якому автор викладав філософію (1687/88–1688/89 н. pp.) і теологічні дисципліни³⁵.

Значне місце у творчості педагогів Львівської єзуїтської школи у другій половині XVII ст. посідали практичні питання, пов'язані з діяльністю римської церкви у Речі Посполитій. Зокрема, йдеться про забезпечення поширення серед її населення католицького бачення християнства, чому сприяло коментування Св. Письма, ознайомлення зі змістом папських документів і праць ідеологів римської церкви. У цій галузі, зокрема, спеціалізувався Грегоріус Жичинський (1647–1718 pp.), який раніше (у 1673/74 н. р.) навчав граматики у Львівському колегіумі³⁶. Певний внесок у вивчення першоджерел католицької віри (Св. Письма і папських привілеїв) зробив також Маттіас Тлучинський (1606–1684 pp.), який у 1653/54–1654/55 н. pp. викладав схоластичну теологію у Львівському колегіумі³⁷. Його найвідомішими творами подібної тематики були «*Wielki rozmaitych odpustów skarb z Przywilejów papieżkich u z różnych doświadczonych Autorów zebrany z przydatkiem Nabożeństw*» (Краків, 1662 p.) і «*Wieniec paniński z rozlicznych kwia-*

tów rajskich s Pisma S. y ze zdanią Oyców SS. wschodniego y zachodniego kościoła na zalecenie nigdy godnie nie wysławionego panieństwa uwity» (Краків, 1682 р.)³⁸. Свій коментар до Св. Письма, що не дійшов до наших днів, залишив також Я. Борхард³⁹.

Ще одним важливим напрямом діяльності польської католицької церкви у другій половині XVII ст. залишалася ідеологічна боротьба проти православних і протестантів. Одним із засобів її ведення було написання і поширення полемічної літератури. У цьому процесі брали активну участь й ті особи, які впродовж 1648–1700 рр. навчали у Львівській єзуїтській школі. Зокрема, йдеться про Іоаннеса Квяткевіча (1629–1703 рр.), який викладав у ній риторику в 1658/59 і 1662/63 н. рр.⁴⁰. Звертаючися до тематики релігійного красномовства, І. Квяткевіч, природно, не міг оминати полемічну літературу. Наведені ним теоретичні положення та приклади практичного застосування цих предметів цілком могли згодом знайти відображення у його полемічній праці «Fascinus a Luthero, Zwinglio, Calvino aliisque haeresiarchis... (Оліва, 1673 р.)»⁴¹. Набагато більшу контроверсійну спадщину залишив після себе Г. Генгель. Зокрема, його перу належить ціла низка книг, спрямована проти протестантизму («Defensio Theologiae Scholasticae contra Lutherum...» (Львів, 1713 р.), «Admiranda Lutheri» (Прага, 1714 р.), «Admiranda Zwinglii et Calvini tribus exposita tractatibus» (Прага, 1717 р.), янсенізму («Admiranda Jansenismi tribus exposita tractatibus» (Браньово, 1715 р.)) і атеїзму («Eversio Atheismi, seu pro Deo, contra Atheos, libri duo» (Браньово, 1716 р.), «Gradus ad Atheismum...» (Браньово, 1717 р.)). Генетичні витoki цих праць, за аналогією з попереднім випадком, також варто віднести до періоду викладання Г. Генгелем теологічних дисциплін у Львівському колеґіумі (в тому числі – у 1689/90, 1693/94–1699/1700 н. рр.)⁴². Плідним полемічним (а також – патристичним і аскетичним) письменником був Богуміл Теофілус Рутка (1622–1700 рр.), який у 1671/72–1672/73 н. рр. викладав моральну теологію у Львівському колеґіумі. Серед іншого, він є автором низки праць з тематики православної церкви⁴³.

Аскетична література входить також до творчого доробку кількох інших осіб, які у 1648–1700 рр. виконували педагогічні функції у Львівському колеґіумі. У цьому контексті насамперед слід згадати про І. Квяткевіча, який написав три аскетичні твори – «Fax ascetica...» (Краків, 1680 р.), «Vita sancti Sacerdotis...» (Оліва, 1680 р.) і «Omnia nova» (Оліва, 1683 р.)⁴⁴. Певний внесок до цього жанру теологічної літератури зробив також Мартінус Теофілус Гримош (1630–1708 рр.), написавши кілька популярних аскетичних праць і молитовників. Цілком реальним місцем їх створення і апробації є Львівський колеґіум, в якому

автор викладав курси контрверсійної, позитивної (1674/75 н. р.), схоластичної (1676/77–1677/78 н. рр.) і моральної (1676/77 або 1677/78, а також – у 1678/79–1680/81, 1686/87 н. рр.) теології⁴⁵.

Поряд з аскетичною літературою, цілям підвищення авторитету католицької церкви серед населення слугували праці агіографічного характеру. Кілька подібних творів, присвячених життю побожних поляків, написав М. Глучинський⁴⁶. Інший викладач Львівського колегіуму, Урбанус Убалдіні (у 1651/52 н. р. він навчав тут поезії), згодом став автором життєпису св. Станіслава Костки та історії образів Диви Марії, розміщених в «Atlas Marianus» П. Гумпшенберга (1672 р.)⁴⁷.

На відміну від теології, філософія виконувала в єзуїтському шкільництві роль допоміжного предмета, покликаною підготувати студента до пізнання богословської науки⁴⁸. Подібний стан речей на тлі існуючої ідеологічної цензури, звісно, не заохочував членів ордену до активного написання філософських праць. Тому не дивує порівняно незначна присутність останніх у творчій спадщині тих осіб, які у 1648–1700 рр. викладали у Львівській школі ордену. Переважну більшість їх філософських праць становлять рукописні курси лекцій. З-поміж останніх варто насамперед згадати працю С. Квапіха. Найпізнішим часом її появи слід вважати 1644/45 н. р., коли цей єзуїт востаннє призначається викладачем філософії (у Познаньському колегіумі). У подальшому цей курс лекцій міг застосовуватися С. Квапіхом у процесі читання курсів позитивної і контрверсійної теології у Львівському осередку ордену (1654/55 н. р.)⁴⁹. Натомість Г. Генгель, викладаючи тут філософські (1687/88–1688/89 н. рр.) і богословські навчальні дисципліни (зокрема, у 1689/90, 1693/94–1699/1700 н. рр.), цілком міг використовувати при цьому зміст своєї «Схоластичної філософії, що викладена у диспутах ...»⁵⁰.

Слід зауважити, що у другій половині XVII ст. у Львівському колегіумі має місце не лише використання, а й створення подібної навчальної літератури. У цьому пересвідчує поява праці «Філософський курс, що викладає вчення Аристотеля Стагірита тим методом, яким воно викладається у школах, під проводом преподобного отця Себастьяна К्लешанського, був розпочатий 1 вересня 1679 р.». Поряд з повним варіантом цієї праці (на 840 аркушах в 4-ку), С. К्लешанський (1647–1708 рр.) написав її скорочену версію з додатками («Початками логіки» і «Пролегоменами про природу метафізики»)⁵¹. Адресатами останнього твору, вірогідно, були світські студенти, які опановували філософію за скороченою програмою. Обидва рукописи, судячи з назв,

напевно, застосовувалися автором під час викладання курсу філософії у Львівському колегіумі у 1679/80–1680/81 н. рр.⁵².

З-поміж друкованої філософської продукції членів ордену у контексті даного дослідження можна згадати лише дві праці. Перша з них (збірка тез «*Viennis philosophia*» (Люблін, 1638 р.) І. Даровського) могла використовуватися автором під час викладання у Львівському колегіумі моральної (1659/60–1660/61 н. рр.) і контроверсійної теології (1661/62 н. р.)⁵³. Натомість філософський твір Казимира Островського (1669–1732 рр.) «*Singulares universae rationalis scientiae controversiae*» (Сандомир, 1719 р.) до кінця XVII ст. міг виявляти себе лише у вигляді окремих ідей, які ще потребували певного доопрацювання. Останнє цілком могло відбуватися і в період викладання К. Островським філософії у Львові (у 1699/1700–1700/01 н. рр.)⁵⁴.

Не користувалися великим інтересом з боку тодішніх викладачів Львівської єзуїтської школи і математично-природничі науки. Певний стосунок до цієї сфери мали лише ті особи, які виявляли свої творчі здібності у галузі архітектури. Зокрема, йдеться про Александра Томіцького (1666–1726 рр.), який на початку свого перебування в ордені викладав граматику у Львівському колегіумі (1692/93 н. р.). Згодом цей єзуїт уславився відновленням костюлу св. Барбари у Кракові та будівництвом куполу і башти на храмі «Товариства Ісуса» у Красноставі⁵⁵.

Незначна увага викладачів Львівської єзуїтської школи до математично-природничих наук зумовлювалася насамперед гуманітарним характером освітньої системи ордену. Натомість він сприяв активній діяльності єзуїтських педагогів на ниві красномовства, поезії і драматургії. Подібна творчість, зокрема, полягала у підготовці друкованих підручників з риторики. Через це варто передусім згадати про праці знаного теоретика красномовства І. Квяткевіча «*Phoenix Rhetorum...*» (Краків, 1672 р.) і «*Eloquentia reconditor...*» (Познань, 1689 р.)⁵⁶. Заслуговує на увагу також підручник риторики Станіслава Лучиньського (1632–1701 рр.)⁵⁷. Адже одним із вірогідних місць створення і використання цієї праці є Львівський колегіум, в якому її автор викладав науку красномовства (1673/74 н. р.)⁵⁸. Свій рукописний курс риторики («*Palatium reginae libertatis Rempublicam oratoriam continens...*») написав знаний апологет ідеології сарматизму Валентинус Пенський (1632–1681 рр.)⁵⁹. Місцем апробації цього твору цілком міг бути Львівський колегіум, в якому автор викладав граматику (1656/57 н. р.), поезію (1661/62 н. р.) та риторику (1668/69 н. р.)⁶⁰. Визнаним фахівцем у царині

красномовства був також Б. Т. Рутка. Його перу, зокрема, належить не менш відомий у той час підручник «*Rhetor polonus*»⁶¹.

Велике значення у структурі діяльності католицької церкви періоду бароко посідало проповідництво, яке було ефективним чинником конверсії протестантів і православних. Для результативного розв'язання подібних завдань священники потребували певних зразків релігійного красномовства, що створювало сталий попит на проповідницьку літературу. Він задовольнявся, зокрема, завдяки творчій діяльності Адамуса Пшеборовського (1629–1683 pp.), який у 1663/64 н. р. читав курс риторики у Львівській школі ордену⁶². Його перу належать щонайменше дві відомі релігійні промови – «*Augusta nova Augustyna św. Matka, prawdziwey Matki żywy Obraz...*» (Варшава, 1680 р.) і «*Kłosu chrześcijańskiej robożności pełne...*» (Варшава, 1680 р.)⁶³. Значною популярністю свого часу користувалися також збірки проповідей двох інших викладачів Львівського колегіуму – Петруса Дуніна (1633–1704 pp.) «*Wschod i zachod słońca*» (Краків, 1704 р.)⁶⁴ і Іоаннеса Кросновського (1629–1697 pp.) «*Chwała świętych Bożych*» (Познань, 1691 р.), «*Pochodnia Słowa Bożego*» (Люблін, 1689 р.)⁶⁵.

Автором знаної поховальної проповіді, присвяченої смерті Анджея Радолінського, був В. Пенський⁶⁶. Чимало цінних фактів з життя померлих також міститься у творах аналогічного жанру П. Дуніна «*Kazanie na pogrzebie sławnej pamięci J. W. Władysława Michała Skoroszewskiego, Chorążego Poznańskiego...*» (Варшава, 1695 р.), «*Kazania pogrzebne X. Piotra Dunina S. I. ku wygodce kościelnych i politycznych oratorów do druku w jednym tomie podane*» (Варшава, 1700 р.)⁶⁷.

Цей же єзуїт написав збірку обставинних проповідей. Кілька подібних творів залишили по собі двоє інших викладачів Львівської школи ордену – Ремігіанус Риневіч (1629–1691 pp.) і Іоаннес Вольський (Огуньчик) (1659–1729 pp.)⁶⁸. Перший з них читав у цьому навчальному закладі курс поезії (у 1668/69 н. р.). Другий виконував у Львівському колегіумі обов'язки вчителя граматики (1680/81 н. р.), риторики (1688/89–1689/90 н. pp.) і філософії (1690/91–1691/92 н. pp.)⁶⁹. Активно працював у галузі обставинної проповіді також І. Квяткевіч. Зокрема, його перу належить збірка відповідних творів під назвою «*Suada civilis oratoriae atque poeticae nostratis ingenio accommodata*» (Вроцлав, 1672 р.). Вищезгаданий І. Кросновський видав збірку своїх релігійних роздумів під назвою «*Viator religiosus*» (Познань, 1692 р.)⁷⁰.

Складовою частиною риторичної спадщини тих єзуїтів, які в 1648–1700 pp. навчали у Львівському колегіумі, є світські промови. Автором відомого подібного твору «*Oratio*» (Львів, 1657 р.), присвяченого

С. Чарнецькому, є Андреас Сікорський (1621–1662 рр.), який викладав у Львівському колеґіумі математику (1654/55 н. р.)⁷¹. Іоаннес Чвенкальський (1618–1690 рр.) випустив цілу збірку панегіричних промов («Panegyryki, mowy z powodu urodzin, mowy pogrzebowe i tym podobne rzeczy, już to prozą, już wierzem w rozmaitych i miejscach i latach»)⁷². Її зміст міг бути доступним учням Львівської єзуїтської школи, в якій І. Чвенкальський викладав риторику (у 1653/54 н. р.)⁷³. Збірку творів аналогічного жанру написав Лукас Станіслав Словіцький (1654–1717 рр.)⁷⁴, який в 1692/93 н. р. перебував у Львівському колеґіумі на посаді викладача контрверсійної теології⁷⁵. Автором кількох панегіриків був Паулюс Кондрацький (1645–1699 рр.), який навчав у Львові граматики (у 1668/69 н. р.) і риторики (у 1680/81 н. р.)⁷⁶. До нашого часу також зберігся один з панегіриків Казимира Жепецького (1649–1722 рр.), який викладав у Львові риторику (1678/79 н. р.)⁷⁷.

Поряд з написанням проповідей, світських промов та навчальних посібників з риторики, звичним явищем для педагогів Львівської єзуїтської школи було також створення поетичних і драматичних творів. Зокрема, в цій сфері активно працював І. Квяткевіч. Його творчий спадок, серед іншого, включає збірку віршів «Poeta Christianus catholicus contemplanus novissima» (Люблін, 1739 р.) та кілька відомих поетичних творів панегіричного характеру («Umbrae minores...» (Каліш, 1647 р.), «Panegyricus in Florianum Casimirum Ducem Czartoryski», «Mars Poloniae coronatus. Oratio in laudem Ioannis Sobieski Regis Poloniae», «Carmen de liberatione Viennae ab obsidione per Ioannem Sobieski Regem Poloniae», «Factorum triumphalium tres partes, bellorum et triumphorum Ioannis III Sobieski...» (Браньово, 1711 р.) та ін.)⁷⁸.

Чималий внесок зробив І. Квяткевіч також до царини релігійної поезії, написавши «Trzy pienia o Najświętszej Maryi Pannie i inne wiersze przekształtowane», «Bunkiet święty» та «Pieśni o wieczności dwojakiej, szczęśliwej i nieszczęśliwej» (1687 р.)⁷⁹. Схожу за тематикою збірку віршів, присвячену Діві Марії («Regina Poloniae»), створив Міхаель Красуський (1622–1676 рр.). Її зміст міг бути доступним вихованцям Львівського колеґіуму, в якому цей єзуїт викладав поезію (у 1650/51 н. р.)⁸⁰. Іншим відомим поетом був вищезгаданий Л. С. Словіцький, який залишив після себе збірку віршів з героїчної тематики⁸¹.

Безпосередній стосунок до духовної поезії мав також І. Даровський. Зокрема, він написав дві збірки віршів подібного жанру «Pieśni robożne podług obrzędu kościoła św. katolickiego...» (Каліш, 1719 р.) і «Officium codzienne z różnemi nabożeństwami» (Каліш, 1724 р.), а також – здійснив переклад польською мовою праці П. Гвалтера «Scalae et alae animi ascen-

dentis ad Deum etc» під назвою «Głos gołębicu» (Краків, 1660 р.)⁸².

У галузі епіграми знаним автором був Іоаннес Восдасіус (1629 – після 1676 рр.), який у 1659/60 н. р. викладав риторику у Львівському колеґіумі. Частина подібних його творів надруковано 1676 року в Кракові під назвою «Proiecta poetica»⁸³.

Значну частку письмової спадщини вчителів Львівської єзуїтської школи становлять тексти сценічних актів. Зокрема, автором низки драматичних творів і засновником шкільного театру в Сандомирі був Андреас Пизовський (1631–1675 рр.), який в 1658/59 н. р. викладав поезію у Львівській школі ордену⁸⁴. І. Даровський створив сценічну виставу «Аксуја о chwalebnyм męcenstwie sw. Stanisława, biskupa krakowskiego»⁸⁵. Кілька п'єс написав Станіслав Кжикоський (1609–1662 рр.), який у 1653/54–1654/55 н. рр. читав курс схоластичної теології у Львівському колеґіумі⁸⁶. Інший учитель місцевої єзуїтської школи, Блазіус Кожуховський (1656–1708 рр.)⁸⁷, згодом став автором публічної вистави, зіграної на сцені Кросненського колеґіуму (1679 р.)⁸⁸. 1689 року шкільним театром Ярославського колеґіуму св. Іоанна поставлено виставу Іоаннеса Порадовського (1662–1732 рр.), який в 1687/88 н. р. навчав граматики у Львівській єзуїтській школі⁸⁹.

На тлі літературної творчості єзуїтів, які впродовж 1648–1700 рр. викладали у Львівській школі ордену, значно скромнішими виглядають їхні здобутки в галузі історії та географії. До першої з цих сфер наукового знання представники ордену зверталися переважно під час написання хронік своїх колеґіумів чи резиденцій. У другій половині XVII ст. цей процес набув дедалі стабільнішого характеру. У цьому, зокрема, пересвідчує тодішнє зростання інтенсивності згадок про літописців Львівського осередку ордену. Відомі в документах «Товариства Ісуса» під титулом «historicus collegii», вони, як правило, одночасно займали посаду викладача риторики⁹⁰. Таке сумісництво було логічним наслідком найбільшої компетентності цих педагогів в історії, яка входила до безпосереднього предмета їхньої навчальної діяльності. Окрім хроніки Львівського колеґіуму, творчий доробок викладачів місцевої єзуїтської школи також включав низку спеціальних праць, присвячених подіям вітчизняної та світової історії. Зокрема, І. Даровський залишив рукописний опис польсько-московської війни 1660 р. («Belli cum Basilio Szeremeto naratio. Anno 1660»), а також – короткий нарис війн упродовж 1647–1660 рр. («Compendium bellorum in Regno Poloniae gestorum»)⁹¹. Важливий внесок у вивчення минулого ордену зробив Франціскус Томановіч (1629–1686 рр.), створивши рукописну історію Молдавської місії. Цілком вірогідним місцем написання цього твору є Львівський

колегіум, в якому автор, після повернення з Яс, читав курс моральної теології (у 1673/74 н. р.)⁹².

Певну роль у вивченні проблематики всесвітньої історії відіграв Іоаннес Крусінський (1675–1757 рр.). Викладаючи граматику у Львівському колегіумі (1699/1700 н. р.), цей єзуїт згодом став відомим орієнталістом. Зокрема, він написав книгу «*Relatio de mutationibus Regni Persarum*» (Париж, 1728 р.), а також – видав рапорт Дуррі Ефенді «*Prodromus ad historiam revolutionis persicae*» (Львів, 1733 р.)⁹³. У галузі історії християнства активно працював І. Квяткевіч. Наслідком його наукової діяльності стала поява таких праць, як «*Historia odszczepieństwa Greckiego*», «*Roczne dzieje kościelne od r. 1198 aż do lat naszych*» (Каліш, 1695 р.), «*Supplement rocznych dziejów kościelnych od r. 1640 do r. 1698*» (Каліш, 1706 р.)⁹⁴.

З точки зору історико-краєзнавчих досліджень, велике значення має творча спадщина вищезгаданого І. Чвенкальського. Зокрема, він залишив після себе друкований том гімнів (*liber odarum*), в яких докладно змалював сучасний йому Краків⁹⁵.

Таким чином, упродовж 1648–1700 рр. Львівська єзуїтська школа мала значний науково-культурний потенціал, що давало можливість їй здійснювати активні відповідні впливи на населення українських земель Речі Посполитої. Важливу роль у цьому процесі відігравала існуюча при Львівському колегіумі бурса музикантів. Вона не тільки надавала якісну фахову освіту, а й забезпечувала музично-хоровий супровід публічно-культурних заходів (вистав, диспутів, проголошення лекцій, промов і віршів тощо), в яких брали участь учні Львівської школи ордену. Непрямим свідченням значної культурної активності місцевої бурси музикантів у 1648–1700 рр. був високий рівень її тодішнього матеріального забезпечення (принаймні, з середини 1650-х років).

Ще одним дієвим важелем реалізації науково-культурного потенціалу Львівської школи ордену в 1648–1700 рр. були вищезгадані публічно-культурні заходи. Вони влаштовувалися з нагоди подій релігійного, політичного чи шкільного життя і були поліфункціональним явищем – слугували елементом навчального процесу, релігійних і світських свят, рекламою школи, засобом поширення у суспільстві культури ренесансу і бароко тощо. У 1648–1700 рр. (а особливо з початку 1670-х років) публічно-актова діяльність учнів Львівської школи ордену мала досить інтенсивний характер.

Головним підґрунтям науково-культурної активності цього навчального закладу *a priori* була бібліотека Львівського колегіуму. Проте в обраний нами період вона повною мірою виконувала цю роль

лише у 1648–1655 рр., коли існувало належне фінансування відповідної діяльності. В умовах наступної стагнації у розвитку бібліотеки провідним підживлювачем науково-культурних впливів Львівської школи ордену став творчий потенціал її викладачів. Його реалізація (у формі ідей чи готових праць) не тільки покращувала теоретичну базу навчального процесу, а й забезпечувала проникнення до цього навчального закладу значного масиву інформації з різних галузей знання.

Праці викладачів Львівської єзуїтської школи слугували також наочним утіленням її науково-культурного потенціалу, даючи певне уявлення про його структуру впродовж 1648–1700 рр. Найбільшу частку їхньої творчої спадщини становили теологічні праці, що цілком відповідало характеру, пріоритетам і цілям діяльності «Товариства Ісуса». Значною була і питома вага поетичних та риторичних творів, які є важливими елементами культури бароко і основою світської складової єзуїтської освіти. Натомість порівняно невеликий сегмент творчої спадщини викладачів Львівської єзуїтської школи утворюють праці історичної і географічної тематики. Подібний стан речей свідчив про небажання ордену, який перебував на периферії навчального процесу, розвивати ті галузі знання, які не відповідали встановленому «*Ratio studiorum*» стандарту гуманістичної освіти.

¹ Див., наприклад: Łukaszewicz J. *Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794.* – Poznań. – Т. 1. – 1849; Т. 4. – 1851; Załęski S. *OO. Jezuitci we Lwowie.* – Lwów, 1880; Finkel L., Starzyński S. *Historia Uniwersytetu Lwowskiego.* – Cz. I. – Lwów, 1894; Załęski S. *Jezuici w Polsce.* – Т. III. – Lwów, 1902; Załęski S. *Jezuici w Polsce.* – Т. IV. – Kraków, 1905; Finkel L. *Króla Jana Kazimierza dyplom erekcyjny Uniwersytetu Lwowskiego z r. 1661 // Księga Pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez króla Jana Kazimierza r. 1661.* – Т. 1. – Lwów, 1912. – S. 1–20; Вінковський Т. Йосиф чи Ян Казимір (з нагоди святкування мнимої 250-літньої річниці існування Львівського Університету). – Львів, 1912; Барвінський Б. Предтеча університету ім. Франца I у Львові // ЗНТШ. – Т. CXXXV. – Львів, 1918. – С. 1–41; Skulski R. *Z dziejów teatru jezuickiego we Lwowie // Pamiętnik literacki.* – 1935. – Roczn. XXXII. – Z. 3–4. – S. 541–547.

² Obirek S. *Jezuici w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1564–1668.* – Kraków, 1996. – S. 85.

³ Obirek S. *Działalność kulturalna jezuitów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1564–1668). Proby syntezy.* – Kraków, 1996. – S. 37.

⁴ Obirek S. *Jezuici w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1564–1668.* – S. 85.

⁵ *Archivum Romanum Societatis Iesu* (далі – ARSI). – *Polonica* 13–18, 20, 21 A, 22.

⁶ Obirek S. *Działalność kulturalna jezuitów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów (1564–*

- 1668). – S. 37.
- ⁷ ARSI. – Polonica 44. – Арк. 192 зв.; Polonica 45. – Арк. 7, 71.
- ⁸ ARSI. – Polonica 44. – Арк. 114 зв., 312 зв.; Polonica 45. – Арк. 20, 60.
- ⁹ ARSI. – Polonica 13. – Арк. 203; Polonica 14. – Арк. 109, 265 зв.; Polonica 15. – Арк. 118 зв., 207 зв. – 208.
- ¹⁰ ARSI. – Polonica 18. – Арк. 136 зв.; Polonica 20. – Арк. 173.
- ¹¹ ARSI. – Polonica 20. – Арк. 356 зв.; Polonica 21 A. – Арк. 16 зв.
- ¹² Okoń J. Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku // *Studia staropolskie*. – 1970. – Т. XXVI. – S. 366–367.
- ¹³ Ustawa szkolna Towarzystwa Jezusowego (1599) // *Archiwum dziejów oświaty*. – Т. XIII. – Warszawa, 2000. – S. 88, 117.
- ¹⁴ Ibid. – S. 120.
- ¹⁵ Дзюба Е. Н. Просвещение на Украине и его роль в укреплении связей украинского народа с русским и белорусским: вторая половина XVI – первая половина XVII в. – Киев, 1987. – С. 23.
- ¹⁶ Ustawa szkolna Towarzystwa Jezusowego (1599). – S. 118.
- ¹⁷ ARSI. – Polonica 54. – Арк. 48 зв., 155, 153 зв.–154.
- ¹⁸ Okoń J. Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku // *Studia staropolskie*. – 1970. – Т. XXVI. – S. 366.
- ¹⁹ Załęski S. Jezuici w Polsce. – Т. IV. – Kraków, 1905. – S. 637.
- ²⁰ Див.: ARSI. – Polonica 44, 45.
- ²¹ Вони ґрунтовно і детально висвітлені у спеціальній праці о. Людвіка Гжебня. – Див.: Grzebień L. Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku // *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. – 1975. – Т. 30. – S. 223–278; 1975. – Т. 31. – S. 225–281.
- ²² ARSI. – Polonica 12. – Арк. 135–135 зв., 297 зв.
- ²³ ARSI. – Polonica 12. – Арк. 297 зв.; Polonica 13. – Арк. 130–130 зв., 131 зв.
- ²⁴ ARSI. – Polonica 13. – Арк. 203; Polonica 14. – Арк. 109, 265–265 зв.; Polonica 15. – Арк. 118–118 зв., 207–208; Polonica 16. – Арк. 119; Polonica 17. – Арк. 127–127 зв.; Polonica 18. – Арк. 136–136 зв.; Polonica 20. – Арк. 173.
- ²⁵ ARSI. – Polonica 20. – Арк. 356 зв.; Polonica 21 A. – Арк. 16 зв.
- ²⁶ Див., наприклад: ARSI. – Polonica 44. – Арк. 297 зв., 311 зв., 314 зв., 348 зв.; Polonica 45. – Арк. 9 зв., 60, 60 зв., 69.
- ²⁷ Див., наприклад: ARSI. – Polonica 45. – Арк. 7, 7 зв., 63, 70 зв.
- ²⁸ ARSI. – Polonica 45. – Арк. 7 зв., 60 зв.
- ²⁹ Loyola I. Konstytucje Towarzystwa Jezusowego. Cz. 4. // *Archiwum dziejów oświaty*. – Т. XIII. – Warszawa, 2000. – S. 13.
- ³⁰ Grzebień L. Organizacja bibliotek jezuickich w Polsce od XVI do XVIII wieku // *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. – 1975. – Т. 30. – S. 243–244.
- ³¹ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. 1564–1995. – Kraków, 1996. – S. 351; ARSI. – Polonica 13. – Арк. 44 зв.
- ³² Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 119; ARSI. – Polonica

44. – Арк. 167, 175 зв., 184; Polonica 14. – Арк. 34, 187 зв.
- ³³ ARSI. – Polonica 20. – Арк. 242 зв.; Polonica 22. – Арк. 211; Polonica 45. – Арк. 101 зв., 126 зв. Перше призначення Я. Борхарда на посаду вчителя богословської дисципліни датується 1700 р. – Див.: Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 57.
- ³⁴ ARSI. – Polonica 45. – Арк. 20 зв., 48, 102; Polonica 20. – Арк. 60, 244; Polonica 22. – Арк. 58; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 184.
- ³⁵ У межах обраного нами періоду дослідження він читав тут курси позитивної і контроверсійної теології (у 1689/90 н. р.), моральної, контроверсійної і позитивної теології (в 1693/94–1695/96 н. рр.), а також – схоластичної теології (в 1696/97–1699/1700 н. рр.). – Див.: ARSI. – Polonica 20. – Арк. 52 зв., 242 зв.; Polonica 22. – Арк. 47; Polonica 45. – Арк. 20, 48, 163, 180, 196, 216 зв.; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 178.
- ³⁶ ARSI. – Polonica 15. – Арк. 36 зв.; Polonica 16. – Арк. 38 зв.; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 804.
- ³⁷ ARSI. – Polonica 44. – Арк. 143; Polonica 13. – Арк. 43 зв.; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 694.
- ³⁸ Brown J. Biblioteka pisarzy assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego powiększona dwoma dodatkami, z których pierwszy zawiera polskie i rossyjskie tłumaczenia, drugi wydania pisarzy Towarzystwa Jezusowego do innych assystencyi należących w Polsce i Rosyji (далі – Biblioteka pisarzy assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego). – Poznań, 1862. – S. 402–403.
- ³⁹ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 57.
- ⁴⁰ ARSI. – Polonica 44. – Арк. 160 зв., 175, 184, 192; ARSI. – Polonica 14. – Арк. 32, 187 зв.
- ⁴¹ Biblioteka pisarzy assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 248.
- ⁴² Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 178; Biblioteka pisarzy assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 176; ARSI. – Polonica 20. – Арк. 52 зв., 242 зв.; Polonica 22. – Арк. 47; Polonica 45. – Арк. 20, 48, 163, 180, 196, 216 зв.
- ⁴³ ARSI. – Polonica 15. – Арк. 165 зв.; Polonica 16. – Арк. 13; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 586.
- ⁴⁴ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 351; Biblioteka pisarzy assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 249.
- ⁴⁵ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 201; ARSI. – Polonica 44. – Арк. 297; Polonica 16. – Арк. 42 зв.; Polonica 17. – Арк. 40; Polonica 18. – Арк. 46; Polonica 20. – Арк. 79 зв.; Polonica 45. – Арк. 7.
- ⁴⁶ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 694.
- ⁴⁷ ARSI. – Polonica 13. – Арк. 39; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 708; ARSI. – Germanica 132. – Арк. 232 зв.
- ⁴⁸ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУ у Львові). – Ф. № 140. – Оп. 1. – Спр. 119. – Арк. 126.
- ⁴⁹ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 351; ARSI. – Polonica 13. – Арк. 44 зв.

- ⁵⁰ ARSI. – Polonica 20. – Арк. 52 зв., 242 зв.; Polonica 22. – Арк. 47; Polonica 45. – Арк. 20, 48, 163, 180, 196, 216 зв.; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 178.
- ⁵¹ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 282; Стратий Я. М., Литвинов В. Д., Андрушко В. А. Описание курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской Академии. – Киев, 1982. – С. 326.
- ⁵² ARSI. – Polonica 44. – Арк. 312, 320; Polonica 17. – Арк. 33 зв.; Polonica 18. – Арк. 46 зв.
- ⁵³ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 119; ARSI. – Polonica 44. – Арк. 167, 175 зв., 184; Polonica 14. – Арк. 34, 187 зв.
- ⁵⁴ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 481–482; ARSI. – Polonica 22. – Арк. 46 зв.
- ⁵⁵ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 696; ARSI. – Polonica 20. – Арк. 240.
- ⁵⁶ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 351; Biblioteka pisarzy assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 248, 249.
- ⁵⁷ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 394; Biblioteka Jagiellońska w Krakowie. – Rkps. 2565.
- ⁵⁸ ARSI. – Polonica 15. – Арк. 53 зв.; Polonica 16. – Арк. 46 зв.
- ⁵⁹ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 502; Biblioteka PAN w Krakowie. – Rkps. 558. – Арк. 1.
- ⁶⁰ ARSI. – Polonica 44. – Арк. 184; Polonica 13. – Арк. 180; Polonica 14. – Арк. 194 зв.; Polonica 15. – Арк. 40.
- ⁶¹ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 586.
- ⁶² Ibid. – S. 547; ARSI. – Polonica 44. – Арк. 192; Polonica 13. – Арк. 60; Polonica 14. – Арк. 192.
- ⁶³ Biblioteka pisarzy assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 332.
- ⁶⁴ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 137. У 1659/60 н. р. він виконував у Львівському колегіумі обов'язки вчителя поезії. Див.: ARSI. – Polonica 14. – Арк. 35.
- ⁶⁵ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 331. У 1654/55 н. р. він викладав тут граматику, в 1655/56 н. р. – синтаксис, а в 1656/57 н. р. – поезію. Див.: ARSI. – Polonica 13. – Арк. 44 зв.; Polonica 15. – Арк. 41 зв.
- ⁶⁶ Йдеться про твір «Żniwo nieśmiertelne po żniwie śmiertelnem na moralnych i politycznych polach znacznie pobożnego życia JW. JMCP. Jana Andrzeja Radolińskiego, kasztelana na krzywińskiego, od śmierci zostawione, a od X. Walentego Peńskiego S. J. kaznodziejską przysługą przy pogrzebowym akcie zebrane, Bogu i wiekuistej pamięci poświęcone w Jarocinie d. 10 marca 1681.» – Poznań, 1681. Див.: Biblioteka pisarzy assystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 313.
- ⁶⁷ Ibid. – S. 166.
- ⁶⁸ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 137, 590, 757.

- ⁶⁹ ARSI. – Polonica 15. – Арк. 184 зв.; Polonica 18. – Арк. 47; Polonica 20. – Арк. 53, 231; Polonica 45. – Арк. 48.
- ⁷⁰ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 351, 331.
- ⁷¹ ARSI. – Polonica 13. – Арк. 43; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 618.
- ⁷² Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 116; Biblioteka pisarzy asystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 151.
- ⁷³ ARSI. – Polonica 12. – Арк. 199; Polonica 13. – Арк. 61; Germanica 132. – Арк. 99; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 116.
- ⁷⁴ Panegyris sacrae Regi saeculorum immortalis, Jesu Christo, Reginae Coeli Virgini Mariae, nec non Sanctioris Aulae Divis dicatae a P. Lucca Stanislao Słowicki S.J. Cracoviae: typ. A. Schädli, 1705. Див.: Biblioteka pisarzy asystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 383.
- ⁷⁵ ARSI. – Polonica 20. – Арк. 231.
- ⁷⁶ ARSI. – Polonica 15. – Арк. 40, 140; Polonica 16. – Арк. 83 зв.; Polonica 18. – Арк. 46; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 300.
- ⁷⁷ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 591; ARSI. – Polonica 44. – Арк. 304; Polonica 16. – Арк. 24; Polonica 18. – Арк. 39.
- ⁷⁸ Biblioteka pisarzy asystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 248, 250.
- ⁷⁹ Ibid. – S. 249, 250.
- ⁸⁰ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 328; ARSI. – Polonica 13. – Арк. 167 зв.
- ⁸¹ Heroica poesis auctore P. Lucca Stanislao Słowicki S. J. – Lublin, 1704; Ibid. – Poznań, 1725; Praga, 1726. Див.: Biblioteka pisarzy asystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 382. До складу цієї праці, зокрема, увійшло дев'ять творів побожного змісту (на честь Господа Ісуса, св. Франциска Ксаверія, бл. Станіслава Костки тощо). Див.: Załęski S. Jezuici w Polsce. – T. IV. – Kraków, 1905. – S. 1161.
- ⁸² Biblioteka pisarzy asystencyi polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 155.
- ⁸³ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 714; ARSI. – Polonica 14. – Арк. 34 зв.
- ⁸⁴ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 555; ARSI. – Polonica 14. – Арк. 19 зв.
- ⁸⁵ Okoń J. Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku // Studia staropolskie. – 1970. – T. XXVI. – S. 404.
- ⁸⁶ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 338; ARSI. – Polonica 13. – Арк. 44; Polonica 44. – Арк. 143 зв.
- ⁸⁷ У 1672/73 н. р. він викладав тут граматику. Див.: ARSI. – Polonica 15. – Арк. 160; Polonica 16. – Арк. 14 зв.
- ⁸⁸ Okoń J. Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku. – S. 277.
- ⁸⁹ Ibid. – S. 277; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 530; ARSI. – Polonica 20. – Арк. 26; Polonica 19. – Арк. 10 зв.

⁹⁰ Див.: ARSI. – Polonica 44, 45.

⁹¹ Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 119; Okoń J. Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII wieku. – S. 404.

⁹² Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 695; ARSI. – Polonica 44. – Арк. 246; Polonica 15. – Арк. 143; Polonica 16. – Арк. 56.

⁹³ ARSI. – Polonica 22. – Арк. 50; Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy. – S. 335.

⁹⁴ Biblioteka pisarzy asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. – S. 249, 250.

⁹⁵ Załęski S. Jezuici w Polsce. – T. IV. – Kraków, 1905. – S. 1162.